

FEM ROMANER AV PER GUNNAR EVANDER

om relationers betydelse

I sommar har jag läst fem romaner av en av mina favoritförfattare, Per Gunnar Evander. Han har lärt mig minst lika mycket om människors psyke som det står i läroböckerna i psykologi. Han skildrar utsatta och utslagna individer. Genom att på ett enkelt språk, sakligt och med humor och samtidigt allvarligt och djupsinnigt berätta om olika öden ger han personerna värdighet och allmänmännisklighet. Gränsen mellan vi och dom udda suddas ut som t.ex. i Romanen **Plötsligt medan dimman lättar**, som handlar om en mentalpatient och en vårdare, som blir nära vänner och slutar med att rollerna byter innehavare, vårdaren blir den som behöver stöd och mänsklig närhet.

I **Härlig är jorden** spelar en folkhögskolelärare huvudrollen. Han har nyligen lämnats av sambon Harriet, som har flyttat till okänd ort med en annan man. Lärarkollegan Viktoria, som också har gått igenom en svår skilsmässa, försöker på alla sätt att tränga igenom berättarens hårda skal, han förnekar alla besvär, att sover illa och äter slarvigt. Han har svårt att koppla sitt mående till den kris han står mitt uppe i. Han har ständig spänningshuvudvärk och hankar sig hjälpligt fram som lärare. Eleverna märker hans risiga tillstånd och klagar hos rektor. Viktoria söker envist kontakt med honom och når viss framgång, när författaren plötsligt inser, försägar sig och medger att han saknar Harriet.

Det är en av PGE's teman, att vi alla har samma behov av mänsklig beröring och att hjälpare och hjälpt är vi alla och att den som hjälper också får hjälp, att vänskap och stöd är det viktigaste. Berättelsen slutar lyckligt när författaren träffar en kvinna i köket på skolan. De möts i en känsloladdad scen på en skogspromenad. Inga ord behövs mellan de båda nyförälskade, relationen finns där bara, "överraskande för dem själva" (citater). De hör redan på avstånd över vidderna varandras skratt som bara ökar. Det gav mig anledning att skriva ett tackbrev till PGE för den starka skildringen av ett mänskligt möte och det lyckliga slutet.

I **Veronikas vrede** är två män, trots stor åldersskillnad, tätt sammansvetsade, en tonåring och den medelålders Arvid. Arvid är hunsad av sin fru, som bedrar honom och dessutom kastar ut honom, när han reagerar våldsamt på sveket och kastar porslin omkring sig. Hustrun, som f.ö. är psykolog, bollar med hans känslor och låter honom inte träffa sin 10 åriga dotter regelbundet utan lite som det passar henne och hennes karlbesök.

Mamman glömmet en glödande fimp när hon lämnar dottern ensam hemma en kväll för att träffa en man, en musiker på genomresa. Huset fattar eld och dottern omkommer i lågorna. Arvid hämnas genom att sätta eld på mannens båt och mannen, som ligger och sover. Varför ger han sig inte på mamman? Nej hon skall inte få komma före honom till himlen och få träffa dottern. Efter avtjänat fängelsestraff lever han i skymundan, dör ensam i en lägenhet i Stockholm. Bland hans kvarlåtenskap återfinns några visnade rönnbär, som hans dotter skänkte honom som tröst och en skrumpnad grön ballong, som Arvid har behållit, därför att hennes andedräkt fanns kvar i den efter hennes död.

I en annan roman, **Ängslans boningar**, är PGE själv huvudperson. Om denna berättelse är dokumentär eller inte får man inte veta, men den är skriven så. Efter att det tagit slut med en fästmö driver han förvirrad omkring på stadens gator och plockas upp av en gammal vän, Henry och får bo honom och hans fru tills krisen är över. Han lovar att någon gång återgälda hjälpen, som man brukar säga och många år senare blir han ombedd av vännen att komma norröver och hjälpa till att gräva fram en vattenledning för att hitta en läcka. Henry har misskött sin kropp efter att tidigare ha varit en god medeldistanslöpare. Författaren och han möttes en gång i idrotten.

Nu är Henry döende men skall till varje pris genomföra grävandet tillsammans med vännen. Löftet dem emellan och vänskapen blir viktigare än att handla förnuftigt, såsom grannarna också påpekar, att nämligen göra en akustisk undersökning för att lokalisera läckan och att sedan anlita en grävmaskin. Vänskapen varar in i döden, ja även längre än så, när författaren tankspritt tar bilen för att berätta för Henry att han äntligen grävt fram läckan, men kommer sedan på, att Henry dog på sjukhuset dagen innan.

Romanen **Det sista äventyret** är min absoluta favorit. Det är en resa genom psykiatri på 70-talet. Den något nördige huvudpersonen Jimmy ställer till det för sig i lumpen och får frisedel. Han hälsar på en lycktstolpe varje gång han passerar och kastar ut en radioapparat genom fönstret på logementet. Antagligen för att på sitt tvångsmässiga sätt imponera på kompisarna. Han tar ett lärarvikariat, där han snart blir uppsagd, därför att han har ett förhållande med en elev. Han är samtidigt nyförlovad men Kerstin bryter till slut när hon får bevis på otroheten med eleven.

Jimmy tas in på mentalsjukhus. Där får han delta i ett miljöterapeutiskt experiment under den piprökande läkaren Alec ledning, som han får stort förtroende för. Jimmy är överbeskyddad av en ständigt närvarande, sträng och orolig mamma, men får hjälp att bli mer självständig.

Han och medpatienten Bruno företar långa roddturer i Mälaren och sätter upp fågelholkar. Vid ett tillfälle anförtro sig den fåordige Bruno till Jimmy, att dessa stunder är som ett stort äventyr, som något man inte kan förutse hur det kommer att gå, det sista äventyret i hans liv. Bruno säger nämligen till Jimmy, att han hela tiden längtar efter att få dö, men att psykiatrin hela tiden motarbetar honom på den punkten.

Hur slutar det sista äventyret? Hur går det för Jimmy? Relationen med läkaren Alec fortsätter som en trygg punkt i Jimmys inre värld, där de goda minnena samlas. Jag undrar om inte detta var bättre psykiatri än dagens kliniker, som mer liknar ”pillerhotell”?

Detta är ännu en djup och udda vänskap i PGE's författarskap, vilket är hans finaste kvalitet och tema. Men det räcker inte, utan språket och stämningarna är det som fångar in det djupt mänskliga på ett alldeles särskilt och gripande sätt!

ROLF HEDBERG